

“UCHINCHI RENESSANS POYDEVORINI QO‘YISHDA FILOLOGIK TADQIQOTLARNING NAZARIY VA AMALIY AHAMIYATI”

mavzusidagi xalqaro ilmiy-nazariy konferensiya materiallari to‘plami

IJTIMOIIY TARMOQ MADANIYATI: TAHLIL VA TALQIN

Shahlo Shuxratovna Xasanova,
Navoiy innovatsiyalar universiteti
Ingliz tili o‘qituvchisi
Email: xasanovash_1991@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy internet muloqot xulqining lingvistik xususiyatlari yoritildi. “Facebook” va “Instagram” kabi ijtimoiy tarmoqlardagi virtual muloqotning jargon, evfemizm, qisqartma, grammatik (morfoloqik, sintaktik) o‘zgarish, kulgichlardan foydalanish kabi lingvistik xususiyatlari tizimlashtirildi va tavsiflandi.

Kalit so‘zlar: lingvistik xususiyatlar, internet muloqot xulqi, tarmoq aloqasi, ijtimoiy tarmoqlar, Facebook, Instagram,

Bugungi shiddatli axborot va internet texnologiyalari taraqqiy etayotgan davrda, axborot aniqlovchi resursga aylanib, asosiy vazifalari sifatida uni saqlash, qayta ishlash va amaliyotga tatbiq etishni o‘z ichiga olgan, mukammallik jihatidan yangi va o‘ziga xos aloqa tizimlari vujudga kelmoqda. Hozirgi vaqtda Internet aloqasi butun dunyo bo‘ylab millionlab odamlarni birlashtirgan kuchli va progressiv aloqa vositasi sifatida ishlaydi. Hech qanday jismoniy chegaralarsiz muloqot qilish qobiliyati ijtimoiy tarmoqlar muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy omil hisoblanadi. 1803–1869-yillarda yashagan XIX asr rus yozuvchisi, faylasufi va jamoat arbobi Vladimir Odoyevskiy o‘zining 1835-yilda yozilgan “4338-yil” tugallanmagan utopik romanida zamonaviy bloglar va umuman, internetning paydo bo‘lishini bashorat qilgan edi. Unda aytilishicha, “*Tanish uylar o‘rtasida magnit telegraflar joylashgan bo‘lib, ular orqali uzoq masofada yashovchilar bir-biri bilan gaplashadi*“, shuningdek, “*Ko‘p xonadonlarda, ayniqsa, yaxshi tanish bo‘lganlar o‘rtasida*“ nashr etiladigan “*uy gazetalar*” haqida: “*Bu gazetalar oddiy yozishmalar o‘rnini bosadi*“, ularda “*Odatda egalarining sog‘lig‘i yoki kasalligi haqida xabarlar va uydagi boshqa yangiliklar, so‘ngra turli fikrlar, mulohazalar, kichik ixtirolar, shuningdek, qachon tushlikka chaqirilishi, ba‘zanesa menyu o‘rin oladi*“ [4].

Ijtimoiy tarmoqlarning eng avvalgi shakli elektron e‘lonlar taxtasi bo‘lib, ularning birinchisini CBBS nomi ostida IBM xodimi U.Kristensen 1978-yilda yaratgan. 1983-yilda allaqachon dunyoda 800 ta, 1988-yilda esa 5000 ta elektron doskalar mavjud edi [2]. Internetda ijtimoiy tarmoqlar 1995-yilda Classmates.com AQSH portali paydo bo‘lishi bilan mashhurlikka erisha boshladi. Loyiha juda muvaffaqiyatli bo‘ldi, bu keyingi sanoqli yillarda bir necha o‘nlab shunga o‘xshash xizmatlarning paydo bo‘lishiga olib keldi. Lekin ijtimoiy tarmoq “portlash”ining rasmiy boshlanishi 2003–2004-yillarda AQSHda LinkedIn, MySpace va Facebook ishga tushirilishiga to‘g‘ri keladi [5]. Internetning rus tilida so‘zlashuvchi segmentida Odnoklassniki va VKontakte ko‘rinishidagi ijtimoiy tarmoqlar

“UCHINCHI RENESSANS POYDEVORINI QO‘YISHDA FILOLOGIK TADQIQOTLARNING NAZARIY VA AMALIY AHAMIYATI”

mavzusidagi xalqaro ilmiy-nazariy konferensiya materiallari to‘plami

2006-yildan beri ommalasha boshladi (Facebook saytining ruscha versiyasi faqat 2008-yilda paydo bo‘lgan). Ayni paytda Facebook eng ko‘p tashrif buyuriladigan saytlarning beshtasidan biri hisoblanadi. Mashhur Facebookning “Like” tugmachasi dastlab “Awesome” deb nomlangan (o‘zbekcha tarjimasi “Ajoyib”). Ushbu tugmachaning nomi tufayli yangi leksema paydo bo‘ldi. Ma‘lumotlar shuni ko‘rsatadiki, Facebookda har hafta foydalanuvchilar o‘rtasida 3,5 milliarddan ortiq kontent (havolalar, fotosuratlar, videolar, hikoyalar, eslatmalar va boshqalar) baham ko‘riladi (“Share” tugmachasi yordamida). Umuman olganda, butun dunyo bo‘ylab foydalanuvchilar tomonidan har kuni “Facebook” ijtimoiy tarmog‘ida olti milliard daqiqadan ko‘proq vaqt sarflanadi, bu “Google” ijtimoiy tarmog‘idan ikki baravar ko‘pligini ko‘rsatadi. Facebook ijtimoiy tarmog‘i ham ko‘plab mashhur kitoblar tarjima qilinganidek, dunyoning 70 dan ortiq tillariga tarjima qilingan. [3]

Global internet tarmog‘ining taraqqiy etishi bilan zamonaviy shaxs axborot texnologiyalari davri bilan hamnafas holda uning ma‘naviy va madaniy hayoti “onlayn hayot” tarzini boshidan kechirmoqda. Ijtimoiy tarmoqlarning ahamiyati va hamma joyda keng tarqalganligi, shuningdek, internetdagi muloqot til normalarini muqarrar ravishda malum o‘zgarishlarga uchrashi bilan belgilanadi, bu ijtimoiy tarmoqlardagi sharhlarda aniq aks etadi. Foydalanuvchilar o‘z bayonotlarini soddalashtirish va qisqartirishning turli usullariga murojaat qilishadi, ko‘pincha til me‘yorlarini e‘tiborsiz qoldiradilar. [7]

Zamonaviy jamiyat hayotida mustahkam o‘rin olgan mashhur ijtimoiy tarmoqlardagi tarmoq aloqasining lingvistik xususiyatlarini har tomonlama tahlil qilib, ingliz tilidagi tarmoq aloqasining eng muhim lingvistik xususiyatlarini aniqlashga olib keladi. Olingan ma‘lumotlarga ko‘ra virtual muloqotning lingvistik xususiyatlarini aks ettiruvchi quyidagi asosiy guruhlar aniqlandi.

1. **Slang** – I.V.Arnold jargonni qo‘pol yoki aksincha, kulguli hissiy ma‘noga ega bo‘lgan faqat so‘zlashuv so‘zlari yoki iboralari deb ta‘riflaydi [1]. Ta‘kidlash joizki, jargon tilning rivojlanishi va yangilanishini ko‘rsatadi, ammo jargon birliklar har doim tez-tez ishlatiladigan so‘zlarning sinonimlari bo‘lib, ma‘lum bir tushunchani ifodalashning yagona usuli emas. Onlayn jargonning paydo bo‘lishi foydalanuvchilarda vaqtni tejash, matn hajmini kamaytirish, shuningdek, o‘zlarini yoki bu ijtimoiy guruh bilan tanishtirish istagi bilan bog‘liq tarzda namoyon bo‘ladi.

2. **Evfemizm** – zamonaviy tilshunoslikda evfemizm tushunchasi to‘g‘ridan-to‘g‘ri “tabu” tushunchasi bilan bog‘liq bo‘lib, bu lingvistik kontekstda ma‘lum so‘zlarning mavjudligini anglatadi. Tabulardan foydalanishdan chekinib, ularni neytral leksik birliklar, ya‘ni evfemizmlar bilan almashtirib qo‘llash muloqot madaniyat xulqining yaxshilanishiga olib keladi. Turli xil ijtimoiy tarmoqlarda

“UCHINCHI RENESSANS POYDEVORINI QO‘YISHDA FILOLOGIK TADQIQOTLARNING NAZARIY VA AMALIY AHAMIYATI”

mavzusidagi xalqaro ilmiy-nazariy konferensiya materiallari to‘plami

evfemizmlardan foydalanish, bir tomondan, foydalanuvchilarga axloqiy va estetik me‘yorlarga rioya qilish imkoniyatini beradi, shuningdek, ularda xushmuomalalik va hurmat ko‘rsatish fazilatlarini shakllantiradi, ikkinchi tomondan, bu haqiqiy ma‘noni yashirishga olib keladi.

3. **Qisqartma** – qisqartirish deganda kesilgan yoki to‘liq o‘zaklarni qo‘shish orqali so‘z yasash jarayoni tushuniladi. Bu jarayon lingvistik iqtisod qonunining ta’siri bilan bog‘liq bo‘lib, u ijtimoiy tarmoqlar orqali lingvistik vositachilik doirasida faqat uning ahamiyatini oshiradi.

4. **Grammatika** – internetdagi muloqot jarayoni muqarrar ravishda til me‘yorlarining o‘zgarishi bilan bog‘liq bo‘lib, ular o‘rganish davomida morfologik va sintaksisga bo‘lingan.

5. **Kulgichlar** – yetakchi xususiyatlardan biri madaniy xilma-xillik bo‘lgan onlayn muloqot doirasida kulgichlar yoki kulgichlar eng universal aloqa vositasidir [6]. Umuman olganda, til me‘yorlarining ataylab buzib ko‘rsatilishi, muloqotning rasmiy va norasmiyligiga urg‘u berish, shuningdek, emotsionallik va ekspressivlik – bularning barchasi tilni demokratlashtirish, uning yangilanishi va rivojlanishi, kommunikativ yangilikdan dalolat beradi. Internet muloqot xususiyatlarini va xususan, ijtimoiy tarmoqlardagi ingliz tilidagi sharhlarni yanada o‘rganish katta imkoniyatlarga ega. Internetda tilning rivojlanish an‘analarini kuzatish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Arnold I.V. Leksikologiya sovremennogo angliyskogo yazыka: ucheb. posobiye. 2-ye izd., pererab. M.: FLINTA: Nauka, 2012. den – Telegraph
2. Catherine D. Marcum. History of Social Networking // Social Networking as a Criminal Enterprise. CRC Press, 2014. ^(ingl.) – P.4. <https://www.routledge.com/Social-Networking-as-a-Criminal-Enterprise/Marcum-Higgins/p/book/9781466589797>
3. Yefimov 2015 // analiz-faktorov-effektivnosti-it-proektov-predpriyatiy (1).pdf
4. Internet i blog predskazali Vladimira Odoyevskogo v 1837 godu – Lenta.ru, 2.10.2005 // Internet i blogi predskazal Vladimir Odoyevskiy v 1837 godu: Internet i SMI: Lenta.ru
5. Management Reviyew of EPA Bulletin Board Systems. EPA, 1990. ^(ingl.) – P. 8.
6. Makovskiy M.M. Sovremennyy angliyskiy sleng: ontologiya, struktura, etimologiya. 2-ye izd. – Moskva: LKI, 2007 // Makovskiy M.M. / Sovremennyy angliyskiy sleng: Ontologiya, struktura, etimologiya / ISBN 978-5-9710- 6684-2 (urss.ru)
7. 4-fevral – Facebook ijtimoiy tarmog‘i ishga tushgan // O‘zbekiston Respublikasi Raqamli texnologiyalar vazirligi (mitc.uz)